

йшли вчені-історики (Дж.Гуч, К.Макартні, В.Нейпір), депутати палати громад (Дж. Гілз, Дж. Мандер, Дж. Веджвуд). Від початку заснування комітету його діяльність спрямовувалася на проведення гучних політичних акцій, серед них: виступи в пресі на захист українського населення, подання петицій до уряду і парламенту, публікація політичних памфлетів, організація зустрічей з відомими українцями. У практичній роботі комітет тісно взаємодіяв з Українським бюро у Лондоні, яке очолював В.Кисілевський (1932–39). Припинив діяльність на початку Другої світової війни.

Літ.: Saunders D. Britain and the Ukrainian Question (1912–1920)//English Historical Review, 1988, № 406; Серета О. Англійські зв'язки львівських українців напередодні Першої світової війни. В кн.: Львів: місто – суспільство – культура. – Львів, 1999; Сирота Р. З історії одного судового процесу або гетьманська справа у міжвоєнній Великій Британії //Україна модерна, 2000, ч. 4.

Р.Б. Сирота.

АНДРУСІВСЬКИЙ ДОГОВІР (ПЕРЕМИР'Я) 1667 – договір між Російською державою і Річчю Посполитою про припинення війни 1654–67 за право володіння Україною. Підписаний 30 (20) січня 1667 терміном на 13,5 років у с. Андрусов біля Смоленська (нині місто в Російській Федерації). Укладений всупереч договорам, підписаним з царським урядом гетьманами Б.Хмельницьким, Ю.Хмельницьким та І.Брюховецьким. До миру з росіянами поляків змусив заколот Ю.Любомирського, що охопив значну територію Речі Посполитої. А.д.(п.) визначив місце Росії, Польщі та України в системі міжнародних відносин 60–70-х рр. 18 ст. Його статті встановлювали розподіл сфер впливу польського короля і московського царя на козацьку державу. Лівобережна Україна відходила до Росії, а Правобережна – до Речі Посполитої. Влада царя поширювалася на Смоленськ, Дорогобуж, Білу, Невель, Красний Веліж (нині міста Російської Федерації), а також Сіверщину. Київ повинен був відійти до Польщі 1669. Запорозька Січ потрапляла у спільне володіння обох держав. Царський уряд зобов'язувався виплатити Польщі як компенсацію за втрачені шляхтою землі на Лівобережній Україні 1 млн польських злотих (бл. 200 000 рублів). Укладання договору викликало велике невдоволення серед усіх верств українського народу. Проти А.д.(п.) рішуче виступали гетьманські уряди П.Дорошенка, І.Брюховецького, П.Суховієнка, а згодом і Д.Многогрішного та І.Самойловича, які протягом свого правління практично його не виконували. Порозуміння Росії й Польщі за рахунок поділу козацької держави спричинило зростання впливу в українському суспільстві старшини, яка спиралася на підтримку Османської імперії та Кримського ханства. Після 1667 поглибився внутрішньополітичний розкол в Україні. Внаслідок зайнятої гетьманськими урядами позиції більшість із статей А.д.(п.) не було виконано, а російсько-польські переговори щодо сфер впливу на

Українську козацьку державу відразу продовжилися укладанням додаткових до А.д.(п.) постанов — т.зв. Московських пунктів. Згідно з першими Московськими пунктами (14 (04) грудня 1667), Росія надавала Речі Посполитій військову допомогу для боротьби з П.Дорошенком. За другими Московськими пунктами (9 квітня (30 березня) 1672) передбачалося, зокрема, відкладення спірного питання про передачу Києва Польщі до 1674. Треті Московські пункти (13 (03) серпня 1678) передбачали продовжити А.д.(п.) ще на 13 років, починаючи з 1 червня 1680. Статті А.д.(п.) підтверджувалися і під час зустрічей («з'їздів») російських і польських дипломатів у Андрусові 17(07) березня 1670, 10 січня 1675 (31 груд. 1674).

А.д.(п.) був спрямований також проти військової могутності Османської імперії, відображав вимушений компроміс сторін і засвідчував наявність геополітичної рівноваги у Східній Європі. Уряд Туреччини негативно відреагував на укладений договір і розпочав підготовку до боротьби з обома учасниками перемир'я. А.д.(п.) започаткував процес поступової втрати козацькою державою статусу суб'єкта міжнародно-правових відносин, але не означав її зникнення з карти Європи; незважаючи на існування двох політичних центрів (Правобережного та Лівобережного) вона продовжувала існувати як єдиний державний організм.

Літ.: Савич О.А. Андрусівське перемир'я 1667 року. //Наук. зап. Інституту історії і археології АН УРСР, 1946, кн. 2; Wójcik Z. Traktat Andruszowski 1687 i jego geneza. – Warszawa, 1959; Галактионов Н.В. Из истории русско-польского сближения в 50–60-х годах XVIII в. (Андрусовское перемирие 1667 г.). – Саратов, 1960; Wójcik Z. Między traktatem Andruszowskim a wojną turecką: Stosunki polsko-rosyjskie 1667–1672. – Warszawa, 1968; Санин Г.А. Правобережная Украина и русско-польские переговоры 1667 г. в Москве //История СССР, 1970, № 1; Степанков В.С. Боротьба України і Польщі проти експансії Османської імперії у 1672–1676 рр. В кн.: Україна і Польща в період феодалізму. – К., 1991; Чухліб Т.В. Проблема поділу Української держави у світлі польсько-російських стосунків (1656– 1667 рр.). В кн.: Богдан Хмельницький та його доба. – К., 1996; Смолій В., Степанков В. Українська національна революція середини XVII ст.: проблеми, пошуки, рішення. – К., 1999.

Т.В. Чухліб.

АНТАНТА (франц. entente – згода) – військово-політичне угруповання. Домінувало в міжнародних відносинах перших десятиліть 20 ст. Виникло у відповідь на створення 1882 і подовження 1891 Троїстого союзу Німеччини, Австро-Угорщини та Італії. Веде початок від франко-російського союзу 1891–93, оформилося як глобальна коаліція після вступу до союзу Великої Британії, яка 1904 врегулювала суперечності з Францією в Африці та 1907 – з Російською імперією в Азії. Колоніальна експансія та озброєння